

रेड कार्यान्वयनमा नेपालका चुनौती

■ जगदीशचन्द्र बराल*

औद्योगिक राष्ट्र:	वनजंगल विनाशबाट हरितगृह ग्यास उत्सर्जन हुने गरेको छ। यो क्रम तपाईंहरूको देशमा अत्याधिक रूपमा देखिएको हुँदा तपाईंहरूले वन विनाशको हालको कहालीलाग्दो स्थितिमा नियन्त्रण गर्नुपर्दछ।
विकासोन्मुख राष्ट्र:	हाम्रा देशहरूमा वन विनाश अत्यधिक हुने गरेको कुरा यथार्थ हो। यद्यपि हाम्रो आर्थिक विवशतासँग यो कुरा गाँसिएको छ। हामी आर्थिक दृष्टिबाट सम्पन्न हुँदा हौं त हामीबाट वन विनाश हुने थिएन। वनबाट हरित गृह ग्यास उत्सर्जनमा पनि कमी आउने थियो।
औद्योगिक राष्ट्र:	उसो भए हामी तपाईंहरूको जंगल जोगाइराख्न आर्थिक सहयोग गर्दछौं। तर जंगल भने तपाईंहरूले जोगाउनु पर्‍यो।
विकासोन्मुख राष्ट्र:	अँ, अर्को एउटा कुरा त अझै छुटेकै छ। हामीले हाम्रो वनबाट हरित गृह ग्यास उत्सर्जनमात्र गर्दैनौं नि। वन त हरित गृह ग्यासको स्थायी रूपले संरक्षण गर्ने थलो पनि त हो नि। हामीले वृक्षारोपण, वन व्यवस्थापनलगायतका क्रियाकलापहरूबाट वातावरणमा रहेको कार्बन वनभित्रै सञ्चित गरी सुरक्षित राखेबापत चाहिँ के हुने नि ?
औद्योगिक राष्ट्र:	ठीकै भन्नुभयो। यसको समेत क्षतिपूर्तिका लागि पनि हामी राजी छौं। तर तपाईंहरूले आफ्नो प्रयासबाट सकारात्मक परिणाम आएको प्रमाणित गर्न सक्नुपर्‍यो। हामीबाट भुक्तानी हुनेछ।
विकासोन्मुख राष्ट्र:	हामीले भन्नुपर्ने थप कुरा अझै धेरै छन्। यसबारे जटिलता प्रशस्त छन्- जसबारे हामी आगामी बैठकमा उठाउँदै गर्नेछौं।
औद्योगिक राष्ट्र:	ठीक छ, तपाईंहरूको कुरा हामी सुन्न तयार छौं, तर तपाईंहरू आ-आफ्नो वनजंगलको जगेर्ना र संरक्षण गर्न मानसिक रूपले अहिलेबाटै तयार हुनुहोस्।

रेड अवधारणालाई कार्यरूपमा उतार्न कठिन अवश्य छ, तर अवधारणा स्वयंमा बुझ्न कठिन छैन। आर्थिक विवशता वा प्रलोभनबाट हुने गरेको वन विनाशलाई आर्थिक प्रोत्साहनको माध्यमबाट रोक्न सकिन्छ, भन्ने कुरा नै रेड को मूल मर्म हो।

व्यवहारमा जेजस्तो भए तापनि विद्यमान वनजंगललाई विनाश होइन- संरक्षण र सम्बर्धन गरिनुपर्दछ, भन्ने मान्यता विश्वका प्राय सबै देशहरूमा

रहेको हुँदा रेड अवधारणा सबैतिर स्वीकार्य छ। आफ्नो देशको वनजंगल संरक्षण गरेबापत आर्थिक भुक्तानीसमेत प्राप्त हुने हुँदा रेड उपर खासगरी विकासोन्मुख देशहरूको चासो अन्यत्रभन्दा बढी देखिएको छ।

यही डिसेम्बरमा मेक्सिकोको क्यान्कुनमा हुने पार्टीहरूको सौहार्द सम्मेलन (COP 16) विश्व अद्भूत निर्णय नजिक सफल भएमा REDD+ संयन्त्रअन्तर्गत

विश्वले निम्नविमोजिमको वनमा आधारित कार्बन सञ्चिति (Carbon sequestration) लाई आर्थिक भुक्तानीको दायरामा ल्याउने छ-

- ❖ वन विनाशबाट उत्सर्जनमा कमी (Reducing emissions from deforestation)
- ❖ वनको हैसियत अवमूल्यनबाट उत्सर्जनमा कमी (Reducing emission from forest degradation)
- ❖ वनस्थित कार्बन संरक्षण (Conservation of forest carbon stock)
- ❖ वनको दिगो व्यवस्थापन (Sustainable management of forest)
- ❖ वनमा आधारित कार्बन सञ्चितिमा अभिवृद्धि (Enhancement of forest carbon stock)

रेड अवधारणामा आएको व्यापकताले धेरै विकासोन्मुख देशलाई अवश्य पनि उत्साहित बनाएको छ। यद्यपि यथार्थ यो पनि हो कि यस व्यापकतासँगै आर्थिक भुक्तानीका लागि आवश्यक पर्ने जटिलता धेरै गुणा बढ्न जाने छन्। जटिलता बढ्दै जाँदा रेड बापत बाहिरबाट प्राप्त हुने आर्थिक भुक्तानीलाई कार्बन उत्पादन, मापन र विक्री खर्चले उछिन्न सक्ने खतरासमेत त्यत्तिकै बढेको छ।

REDD + भुक्तानी सम्बन्धी मुद्दा

मोटामोटी रूपमा भन्नुपर्दा रेडसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप र सोसूग आवद्ध भुक्तानी प्राप्त गरी लाभांश बाँडफाँडसँग चार अन्तर्सम्बन्धित प्रक्रियाहरू देखिन्छन् -

- ❖ वनमा कार्बन स्टक संरक्षित गर्ने वा विभिन्न तवरबाट बढावासमेत गर्ने (कार्बन सञ्चिति)
- ❖ उपर्युक्त कदमबाट प्राप्त कार्बन मापन (MRV)
- ❖ कार्बन विक्री
- ❖ आम्दानीको न्यायोचित बाँडफाँड/प्रयोग

कार्बन सञ्चितिको विषय

उपर्युक्तविमोजिम अन्तर्सम्बन्धित प्रक्रियामध्ये प्रथम चरणको प्रक्रिया भनेको कार्बन स्टक संरक्षित वा अभिवृद्धिसँग सम्बन्धित छ। कारण कार्बन सञ्चिति नभएसम्म भुक्तानीको सवाल नै उठ्दैन र बाँकी प्रक्रियाहरूसमेत असान्दर्भिक हुन पुग्छन्। अब प्रश्न उठ्छ- नेपाली परिवेशमा त्यो कार्य कति सम्भाव्य र सहज छ त ?

पहाडी भेगका १५००० का हाराहारीमा रहेको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू आफ्नो वनको संरक्षण र सम्बर्धनका लागि सामान्यतया सफल छन् भन्ने प्रमाणित छ। यी वनहरूबाट प्रति वर्ष प्रति हेक्टर १.८ टन कार्बन सञ्चिति हुने कुरा प्रतिवेदनहरूले आंकलन गरेका छन्। हो, आधार वर्ष कहिलेलाई मान्ने भन्ने कुराको निकर्षण हुन बाँकी नै छ। यद्यपि आधार वर्ष सन् १९८० वा यसपछि लगत्तैका वर्षहरूलाई मान्ने हो भने सम्बन्धित वनहरू कार्बन भुक्तानीको लागि आंशिक रूपमा योग्य हुने छन्। दावी प्रक्रिया सहज र सरल भने छैन।

सामुदायिक वनजस्ता स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने योगदान छुट्टै फेहरिस्तलाई आधार मान्ने (Sub national forest level account keeping system) वा राष्ट्रिय तहको समष्टिगत फेहरिस्तलाई आधार मान्ने भन्ने कुराको अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमै निकर्षण हुन सकेको छैन। राष्ट्रिय तहको समष्टिगत लेखाजोखा नगरिएमा अन्यत्रबाट कार्बन चुहावट हुने तर्क अघि सारिएको छ। यस प्रकारको तर्क प्रायजसो औद्योगिक देशहरूबाट हुने गरेको छ। विकासशील देशहरू भने स्थानीय तहको प्रयासले पनि उत्तिकै मान्यता प्राप्त गर्नुपर्छ भन्ने पक्षमा उभिएका छन्। उनीहरूको यो अडान सार्थक भएमा र १९८० वा यसपछिका निकट वर्षहरूलाई आधार मानिएमा नेपालको खासगरी पहाडी भेगका सामुदायिक वनहरूबाट कार्बन व्यापारको सम्भावना बढ्दछ।

तराई तथा उच्च पहाडको परिवेश मध्य पहाडी भेगको भन्दा फरक छ। तराईको कुल १९ लाख हेक्टर वन क्षेत्रमध्ये करिब ३ लाख हेक्टर वनमात्र सामुदायिक वनको रूपमा हस्तान्तरण हुन सकेको छ। सरकारी नियन्त्रणमै रहेको १६ लाख हेक्टरको हाराहारीमा रहेका वनजंगल द्रुत गतिले विनाशको दिशातर्फ उन्मुख छन् भने हस्तान्तरण भएका वनहरूसमेत सबै सुरक्षित छैनन्।

हालको अस्थिर राजनैतिक माहोल र विद्यमान बेरोजगारी र अभावका साथै वन शासन पद्धतिमा देखिएको व्यापक कमजोरीको कारण वन विनाशको स्थितिमा सुधार आउने सम्भावना तत्काल देखिएको छैन। यस कुरामा वन मन्त्रालय, वातावरण मन्त्रालय विभागको समेत उचित ध्यान नपुगेको परिवेशमा स्थिति भन्ने अन्योलपूर्ण देखिन्छ। यसर्थ यी सबै कुरा सकारात्मक नबनाइएसम्म तराई भेगका वनमा कार्बन सञ्चय हुने कुराको सम्भावना अनिश्चित देखा पर्दछ।

विकटताको कारणले गर्दा तराईको तुलनामा उच्च पहाडमा वन विनाशको समस्या केही न्यून देखिन्छ। यद्यपि यी क्षेत्रहरूसमेत सामुदायिक वनजस्ता स्थानीय तहका संस्था निर्माणबाट वनजंगलको जगेर्ना गर्ने काम न्यून रहेको हुँदा उत्साहजनक स्थिति देखिएको छैन।

मापन (MRV)

कार्बन सञ्चितिको कुरा आफैमा कठिन विषय हो भने सञ्चित कार्बन मापन गर्ने कामसमेत कम जटिल वा कम चुनौतीपूर्ण छैन। फरक यति हो कि सञ्चितिको विषय राष्ट्रिय र स्थानीय तहको संरक्षण सक्रियतामा धेरै हदसम्म भर पर्दछ भने मापन कार्यमा यो यथेष्ट छैन। मापन कार्य प्राविधिक विषय भएको हुँदा यसमा विशेषज्ञ, उच्च प्रविधि र खर्चको आवश्यकता पर्न जान्छ।

के कति हदसम्म वन विनाशको दर कम हुन गयो वा संरक्षण हुन पुग्यो भनी नियमित रूपले मापन गर्ने काम आफैमा खर्चिलो र जटिल विषय हो भने 'वनको अवस्थामा आएको कमी' मापन गर्न त अझै खर्चिलो र चुनौतीपूर्ण छ। LIDAR (Light Detection and Ranging) प्रविधिबाट वनको हैसियतमा भएको सुधारलाई मापन गर्न प्राविधिक रूपले सम्भव गराइदिएको छ। यद्यपि उच्च खर्च र जटिल प्रविधिको कारण सजिलो र सुलभ भने अवश्य छैन। फेरि अर्कोतिर के लाई "हैसियत ह्रास (Forest degradation)" भन्ने विषयसमेत अस्पष्ट नै रहेको हुँदा जटिलता अझ थपिन गएको छ।

मापनसँग अन्य थुप्रै जटिलताहरू गासिएका छन्। प्रत्येक एकाइ कार्बनको मूल्य भुक्तानी गर्नुपर्ने हुँदा क्रेताहरूले निम्नवमोजिमको ग्यारेन्टी खोज्दछन्-

- ❖ कार्बनको सही प्रकारको मापन (Precision in Measurement issue)
- ❖ के सम्बन्धी कार्बन स्टक स्पष्ट रूपले अतिरिक्त स्टक हो त ? अर्थात् कहीं उक्त स्टक नयाँ प्रयासविना नै आफसे आफ सञ्चिति त हुने थिएन ? (Additionality issue)
- ❖ सम्बन्धित सञ्चिति प्रयासको क्रममा त्यसको प्रभावद्वारा अन्यत्र वन विनाश त हुन पुगेको छैन ? छ भने के कति छ ? (Leakage issue)
- ❖ के यो सञ्चिति दिगो रहन्छ ? अर्थात् आगलागी अदिबाट पुनः नष्ट त हुन पुग्दैन ? (Permanence issue)

प्राविधिक जटिलता र विश्वसनीयताको कुरा अघि सार्दै यी सम्पूर्ण काम देशबाहिरका स्वतन्त्र विशेषज्ञबाट गरिनुपर्ने जिकिर औद्योगिक देशहरूको तर्फबाट रहँदै आएको छ। यो क्रममा खर्च अत्याधिक लाग्ने हुँदा मापन खर्चले भुक्तानी खर्चलाई नै उछिन्ने पो हो कि भन्ने शंकासमेत विकासशील देशहरूबीच

बढ्न गएको छ। हाम्रो जस्तो स-साना टुक्रा वनजंगल मापनमा यो खतरा अन्यत्रभन्दा बढी हुने स्पष्ट छ। वन सर्वेक्षणका लागि जिम्मेवारी देशभित्रको निकाय 'वन सर्वेक्षण तथा अनुसन्धान' विभागमा देखिएको शिथिलताले गर्दा समस्यालाई अझ बढाइदिएको स्पष्ट अनुभूति हुन्छ।

विक्री

उत्पादन भएको कार्बन के कस्तो प्रक्रियाबाट विक्री गर्ने वा वन संरक्षणको लागि के कसरी वित्तीय स्रोत अग्रिम रूपमा जुटाउने भन्ने सम्बन्धमा निक्कै हुन बाँकी नै छ। धेरैजसो औद्योगिक राष्ट्रहरू उत्पादन भइसकेको कार्बनको प्रमाणित कार्यपश्चात् मात्र भुक्तानी गरिनुपर्छ, भन्ने पक्षमा उभिएका छन् भने विकासशील देशहरू संस्थागत संरचनालगायतका प्रत्येक संरक्षणमुखी क्रियाकलापउपर नै वित्तीय स्रोत जुटनुपर्छ, भन्ने पक्षमा छन्।

यसैगरी वित्तीय स्रोतको माध्यम सम्बन्धमा पनि प्रायः अलग-अलग मत व्यक्त हुने गरेको छ। औद्योगिक देशहरू वित्तीय स्रोतको मुद्दा निजी बजार संयन्त्रउपर छोड्नुपर्ने पक्षमा छन् भने विकासशील देशहरू यस प्रक्रियाबाट भरपर्दो र यथेष्ट स्रोत जुट्न नसक्ने जिकिर गरिरहेका छन्। पब्लिक फाइनान्स मार्फत सरकारी स्तरबाटै यसको लागि यथेष्ट र भरपर्दो स्रोत अग्रिम रूपमा व्यवस्था हुनुपर्छ, भन्ने उनीहरूको जिकिर छ। वित्तीय स्रोत कसरी परिचालन गर्ने भन्ने विषयमा पनि आ-आफ्नै अडान रहिआएको छ। यस कुराको जिम्मा विश्व बैंक जस्ता बहुपक्षीय संस्था वा दातृ निकायमा छोड्नुपर्छ, भन्ने पक्षमा रहेका छन् भने विकासोन्मुख देशहरू भने यस प्रक्रियाबाट छुट्टै थप सहयोग प्राप्त हुन नसक्ने र पारदर्शितासमेत नरहने जिकिर गरिरहेका छन्। यसका लागि UNFCCC अन्तर्गत एक छुट्टै स्वतन्त्र निकाय खडा गरिनुपर्छ, भन्नु उनीहरूको जिकिर छ।

सरकारी स्तरबाट वित्तीय स्रोत नजुटेमा नेपालजस्ता स-साना मुलुकबाट उत्पादित कार्बन प्रति क्रेताहरू यथेष्ट रूपमा आकर्षित नहुने कुरा निश्चित छ। यसो हुन गएमा ब्राजिल, इन्डोनेसियाजस्ता विशाल जंगलले ढाकिएका तर वन विनाशको दर अत्याधिक रहेका देशहरूमा रेडको फाइदा केन्द्रित हुने देखिन्छ।

न्यायोचित बाँडफाँड

रेड बाट प्राप्त आम्दानीको न्यायोचित बाँडफाँडको विषय ज्यादै महत्वपूर्ण विषय हो। प्रक्रियासँग सम्बद्ध १) स्थानीय समुदाय २) स्थानीय सरकार र ३) राष्ट्रिय सरकारबीचमा आम्दानीको वितरण न्यायोचित तवरबाट हुन सकेन भने सामाजिक तवरको अन्याय त हुन्छ नै, यसको अतिरिक्त उचित प्रोत्साहनको अभावको कारण असहयोगको वातावरणसमेत सिर्जना हुन पुग्दछ-जसले गर्दा कार्बन सञ्चितिको परिवेश नै तहसनहस हुने खतरा हुन्छ।

अतः विभिन्न तवरबाट हुने वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा कसको भूमिका के र कति छ- सोको उचित लेखाजोखा गरी लाभांशसमेत सोहीमुताबिक हुनु नितान्त आवश्यक छ।

विविध मुद्दा

- ❖ परम्परागत गस्ती प्रणालीबाट वनजंगलको दिगो संरक्षण हुन सक्दैन भन्ने मान्यतालाई आधार मान्दै रेडको सफल कार्यान्वयनको लागि उचित प्रकारको Tenure प्रणाली, गरिवी निवारण र सुशासन आवश्यक भएको कुरामा हाल प्रायः सर्वसम्मति बन्न पुगेको छ। खासगरी गरिवी निवारण र सुशासनको कुरा बहुपक्षीय विषय भएको र यसउपर अद्भूत राजनैतिक प्रतिबद्धता आवश्यक भएको तथ्यलाई नियाल्दा

हालको जस्तो अस्थिर राजनीतिक परिवेशमा नेपालमा रेड चुनौतीपूर्णमात्र होइन- असम्भव नै हुने हो कि भन्ने आशंका गर्ने ठाउँ पनि प्रशस्त देखिएको छ ।

- ❖ रेड को मुद्दा कार्बन उत्पादनसँग मात्र सीमित रहनुको साटो यसले वातावरणीय पक्षका सबै पाटोउपर उचित ध्यान पुऱ्याउनुपर्छ, भन्ने कुरामा सबैको चासो छ ।

नेपालकै प्रसंगको कुरा गर्दा रेड बापत वनजंगल संरक्षणबापतको भुक्तानीमात्र नभई देशको जैविक विविधता, प्राकृतिक मनोरमता र जलाधार संरक्षणबापतको समेत भुक्तानीतर्फ ध्यान जानु जरुरी हो । यसको लागि अन्तर्राष्ट्रिय सहमति जुटाउने कार्य र मापनलगायत प्रक्रियागत जटिलताका कुरामा अन्यौल देखा पर्दछ । तर, तत्काल प्रयासको भने जरुरत छ ।

- ❖ रेड भुक्तानीअन्तर्गत वस्तुगत रूपमा मापनमा आधारित कार्बनबापतको रकमको माग परिकल्पना गरिएको छ । नेपालजस्ता विपन्न देशले विश्वलाई फाइदा पुग्न सक्ने जनसहभागितामा आधारित सामुदायिक वनको ज्ञान प्रदान गर्न सक्ने पाटोलाई आत्मसात् गर्न सकेको छैन । गरिवी निवारण गर्दै विपन्न देशले समेत जलवायु परिवर्तनमा सकारात्मक योगदान पुऱ्याउने ध्येय लिने हो भने नेपालजस्ता देशहरूको सामुदायिक वन विकाससम्बन्धी ज्ञान (Indigenous Knowledge System) उपरसमेत अन्तर्राष्ट्रिय स्तरबाट भुक्तानी हुनु आवश्यक छ ।

- ❖ रेडले वातावरणीय पक्षलाई समेत उत्तिकै ध्यान दिनुपर्छ, भन्ने कुरामा सहमति जनाइएता पनि व्यवहारमा त्यस्तो भएको देखिएको छैन । उदाहरणका लागि REDD तत्काल सुरु गर्नका

लागि युरोपका कतिपय देशहरू र अमेरिकाले समेत चार अरब यूएस डलर भन्दा बढीको वित्तीय व्यवस्थाको घोषणा गरिसकेका छन् । यद्यपि यो सहयोग ब्राजिल, इन्डोनेसियाजस्ता उच्च वन विनाश भएका उष्ण प्रदेशीय विशाल वनजंगलतर्फ नै केन्द्रित छ । नेपालजस्ता स-साना मुलुकको वनजंगल र वातावरणीय संरक्षणको विषय सधैँभैँ छायामा नै परिरहेको पाइन्छ ।

- ❖ रेड पाइलटिडका लागि अघि सरेका देशहरूको सिकाइसमेत उत्साहजनक छैन । खासगरी रेड बापतको भुक्तानी नाजायज तवरले हुने गरेको पाइएको छ । जनचाप नै नभएको अर्थात् वन विनाशको सम्भावना नै नरहेको अमेजनको दूरदराजको जंगलले समेत रेड बापतको भुक्तानी प्राप्त गरेको उदाहरणले रेड प्रक्रिया नै अनियमितता हुने दिशातर्फ अघि बढ्ने खतरा देखिएको छ ।

यो क्रम निरन्तर रहेमा एकातिर अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा विनियोजित रकमको दुरुपयोग भई नेपालजस्ता स-साना मुलुकलाई रेड बापत भुक्तानी नै नहुने स्थिति देखिन्छ, भने अर्कोतर्फ यसबाट जलवायु परिवर्तनमा सकारात्मकभन्दा नकारात्मक योगदान पुग्न जाने कुरा निश्चित छ ।

- ❖ कार्बन उत्सर्जनमा प्रत्यक्ष कटौती गरी जलवायु परिवर्तनमा तत्काल योगदान पुऱ्याउन आनाकानी गरिरहेका औद्योगिक राष्ट्रलाई रेडले केवल निहुँ प्रदान गर्ने आशंका बढेको छ । यदि यस्तो क्रमले निरन्तरता पाउने हो भने जलवायु परिवर्तनको मुद्दालाई रेडले सहयोग पुऱ्याउनुको साटो जटिलता अझ बढाउनेतर्फ उत्प्रेरित गर्ने जस्तो विडम्बनाको स्थिति देखा पर्ने निश्चित छ ।

निष्कर्ष

विकासोन्मुख देशहरूको वनजंगल संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने प्रयासलाई प्रोत्साहन दिदै जलवायु परिवर्तन नियन्त्रणमा सकारात्मक भूमिका निर्वाह गर्न मद्दत गर्ने अवधारणाबाट अभिप्रेरित रेड अवधारणा सहमतिको नजिक पुगेको आभास हुन्छ। मेक्सिकोको क्यान्कुनमा हुन लागेको पार्टीहरूको सौहार्द सम्मेलन (COP 16) ले यो संयन्त्रलाई स्वीकृत गर्ने सम्भावना बढेको छ।

रेड संयन्त्रले एकातिर विकासोन्मुख देशहरूलाई वन संरक्षणार्थ आर्थिक लाभ उपलब्ध गराउने देखिएको छ भने यसबाट उनीहरूले जलवायु परिवर्तनको विषयमा योगदान पुऱ्याउने सम्भावनाको ढोकासमेत खोलेको छ। यसरी सरसर्ती हेर्दा रेड प्रणाली विकासोन्मुख देशहरूलाई आकर्षक देखिन आउँछ- यद्यपि यसमा प्रशस्त चुनौतीहरूसमेत छन्।

कार्बन सञ्चितिको पाटो सरल छैन। नेपालकै कुरा गर्दा विद्यमान राजनैतिक माहोल, बेरोजगारी, सुशासनको अभाव र जंगलउपरको नियन्त्रणमा अनिश्चितता (Unclear Tenurial arrangement) जस्ता विषयले स्थिति जटिल बनाएको छ। सञ्चिति उप्रान्त व्यापारको क्रममा आवश्यक पर्ने मापन, विक्री र न्यायोचित बाँडफाँडको विषय पनि उत्तिकै जटिल छ।

विद्यमान रेड अवधारणाले सैद्धान्तिक रूपमा वातावरणका विविध पक्षलाई समेट्ने कुरा गरेता पनि व्यवहारमा यो अवधारणा कार्बनमुखी नै छ। फलस्वरूप रेडबाट प्राप्त प्रोत्साहन रकमहरू ठूला-ठूला उष्ण प्रदेशीय वनका धनी देशहरूतर्फ प्रवाह भई नेपालजस्ता साना तर वातावरणीय दृष्टिबाट संवेदनशील देशहरू निरन्तर छायामा पर्ने देखिन्छ।

खुसीको कुरा नेपालले विश्व बैंक समक्ष गत वर्ष पेश गरेको Readiness Plan Idea Note (RPIN) स्वीकृत भएको छ। यो स्वीकृतिपश्चात्

बैंकद्वारा नेपाललाई प्रदान गरिएको आर्थिक सहयोगको आधारमा नेपालबाट केही अधिमात्र बहुसरोकारवाला निकायहरूको संलग्नतामा तयार पारी बैंक समक्ष पेश गरिएको Readiness Preparation Proposal (RPP) समेत स्वीकृत भइसकेको छ। यसरी छिट्टै नेपाललाई रेडका लागि तयार हुन बैंकबाट ३४ लाख डलर आर्थिक सहयोग प्राप्त हुनेछ। योजना कार्यान्वयनका लागि नेपालस्थित अन्य दातृसंस्थाहरूले पनि थप सहयोग गर्ने चाहना देखाएका छन्। आशा गरौं- यो लेखमा उठाइएका मुद्दाहरूउपर कार्यान्वयनमा उचित स्थान दिइनेछ। हामीलाई हाम्रो वन त यसै पनि जगेर्ना गर्न आवश्यक थियो- रेड सहयोगबाट यसमा थप मद्दत मिल्ने छ भन्ने अपेक्षा गरौं। नेपालको विगूदो वनलाई समग्र रूपमा पुनःस्थापन गर्न अन्तिम मौकाको रूपमा यो चुनौती र अवसर हाम्रो अगाडि छ।

सन्दर्भ सामग्री

- AWG-LCA (2009) Policy approaches and positive incentives on issues relating to reducing emissions from deforestation and forest degradation in developing countries; and the role of conservation, sustainable management of forests and enhancement of forest carbon stocks in developing countries, Draft Discussion proposed by the Chair, UNFCCC, Copenhagen
- Banskota, K, B.S. Karky and M. Skutsch (2007) Reducing Carbon Emissions through Community Managed Forests in the Himalayas, ICIMOD, Kathmandu.
- CIFOR (2007) Do trees grow on money?-the implications of deforestation research for policies to promote REDD
- CBS (2008) Figures in Nepal, Vol. Central Bureau of Statistics, Kathmandu
- CFDP (2010) Department of Forests, Community Forestry Data Base

- Copenhagen Accord (2009) Draft Decision CP 15, UNFCCC, Copenhagen
- GCP (2009) The Little REDD Book-A guide to governmental and non-governmental proposals for Reducing Emissions from Deforestation and Degradation
- Government of Nepal, MFSC (2010) Nepal's Readiness Preparation Proposal REDD, 2010-2013
- IPCC (2007) Climate Change (2007) Mitigation Options: The Physical Science Basis: Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Summary for Policy Makers.
- IPCC (2007) Climate Change, The Physical Science Basis: Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Summary for Policy Makers.
- MFSC (2008) Forest Carbon Partnership Facility Readiness Plan Idea Note (R-PIN) Nepal. Available at: <http://carbonfinance.org/Router.cfm?Page=FCPF&FID=34267&ItemID=34267>
- Ojha HR, J.C. Baral, N. Dahal, R. Subedi and P. Branney (2008) Can Nepal Benefit from Forest Carbon Financing: An Assessment of opportunities, Challenges and Possible Actions, Vol. Livelihood and Forestry Programme, Kathmandu, Nepal
- Pokharel, Bharat and Jagadish Baral (2009) From Aid to Trade and Green to REDD: Translating Forest Carbon concept into Practice, Journal of Forestry and Livelihood 8(1), Forest Action, Kathmandu
- Rights and Resources Initiative (2010) Does the Opportunity Cost Approach Indicate the Real Cost of REDD+? © 2010 Rights and Resources Initiative, Washington DC.
- Stern, N. (2006) Stern Review on the Economics of Climate Change. UK Government
- UNDP Environment and Energy Group (ed) (2008) The Bali Road Map: Key Issues in the Climate Negotiations, UNDP ●●●

* लेखक बराल नेपाल वन प्राविधिक संघमा आवद्ध हुनुहुन्छ ।